

Rodinné připomenutí 75. výročí SNP

(Říjen 2019)

Sepsal a fotografie pořídil Branislav Lacko

Motivace

Lackova rodina si velmi váží a je hrdá na bojovou účast Vincenta Lacka ve Slovenském národním povstání. Bojové akce baterie protiletadlových děl vzor 22 ráže 83,5 mm, které velel, vyvrcholily ochranou štábu SNP z palebného postavení v obci Donovaly, odkud jeho baterie zároveň chránila povstalecké jednotky ustupující Starohorskou dolinou do prostoru Nízké Tatry – Velká Fatra během končících operací SNP ve dnech 26. až 28. října 1944. Intenzita bojů protiletadlové baterie vyvrcholila dne 27. října.

Příslušníci 10. baterie při SNP
v palebném postavení obce Donovaly v říjnu 1944

Vzhledem k tomu, že v noci ze dne 27. na 28. října byl vydán velením SNP rozkaz k přechodu na partyzánský způsob boje, patří toto bojové střetnutí mezi poslední vojensky organizovaný

odpor povstaleckého vojska proti německé armádě v rámci SNP, navíc velmi účinný a záslužný, protože baterie chránila silnici, kterou Starohorskou dolinou ustupoval značný počet příslušníků povstaleckých jednotek do hor, a kdyby je mohla německá letadla bez problémů bombardovat, byl by to masakr s vysokým počtem mrtvých slovenských vojáků.

Proto si tuto událost tradičně připomínají potomci V. Lacka a jeho příbuzní.

REMINISCENCE – připomenutí uplynulých výročí

40. výročí - Akce Vojenského protiletadlového učiliště

U příležitosti 40. výročí SNP byl na podzim roku 1984 otec pozván vojenským učilištěm z Liptovského Mikuláše k besedě s frekventanty učiliště o bojích protiletadlových dělostřelců v SNP. Učiliště zajistilo autobus k návštěvě bývalého palebného postavení na Donovalech.

Velitel 10. baterie plk.v.v. V. Lacko s posluchači protiletadlového učiliště u příležitosti 40. výročí SNP na Donovalech

60. výročí - Rodinná akce

Na Donovaly zajížděli příležitostně příslušníci rodiny při návštěvách příbuzných v B. Bystrici nebo na Starých Horách, často přímo i s otcem.

U příležitosti 60. výročí SNP uspořádali synové V. Lacka s rodinami v létě setkání v Banské Bystrici. Vyfotografovali jsme se v městském parku B. Bystrice nedaleko Strieborného námestia, kde při přesunu z Hájnik do palebného postavení na Donovalech měla 10. baterie první překladiště převážené výzbroje a materiálu.

Pak se všichni účastníci srazu přesunuli na Donovaly, kde na bývalém palebném postavení protiletacké 10. baterie odpálili dělobuch a pořídili společnou fotografii.

Skupinové foto po slavnostním odpálení dělbuchu
na Donovalech v roce 2004.

Na horské chatě Šachtičky na kopci Panský diel u B. Bystrice byl odpoledne zorganizován pro dětské účastníky sportovní den včetně střeleckých disciplín ze vzduchovky a večer všichni poseděli u táboráku.

70. výročí – 2014 na Univerzitě obrany Brno a Akademii ozbrojených sil v L. Mikuláši

V dubnu 2014 uspořádala Univerzita obrany v Brně konferenci, která připomněla výročí 100 let od vzniku protivzdušné obrany u nás. Několik pracovníků UO, kteří si pamatovali působení otce na Fakultě dělostřelectva Vojenské akademie v Brně, mě požádalo o příspěvek, který by popsal boje protiletadlových dělostřelců v průběhu SNP, které v tom roce mělo 70. výročí. Zpracovaný příspěvek „Protiletadlová obrana ve Slovenském národním povstání“ se účastníkům konference líbil a přítomní příslušníci Akademie ozbrojených sil Slovenské Republiky z Liptovského Mikuláše mě požádali o přednesení podobného příspěvku, rozšířeného o stručnou prezentaci životopisného příspěvku, který by popsal životní osudy našeho otce. Pozvání bylo o to intenzivnější, když se dověděli, že M. R. Štefánik byl můj praprastrýc, protože Akademie Ozbrojených Sil nese jméno gen. M. R. Štefánika. Přednáška v září 2014 byla spojena s dalšími akcemi: s otevřením výstavy k 70. výročí SNP, s promítnutím videa se vzpomínkami přímých účastníků SNP, včetně vzpomínek V. Lacka, a s výjezdem příslušníků Akademie Ozbrojených Sil na Donovaly. Historii protiletadlových dělostřelců jak 10. baterie, tak 22. baterie rychlopalných kanónů Oerlikon v prostoru

Korytnica – Liptovská osada, tedy ve směru od Donoval na Ružomberok, komentoval vojenský historik O. Vaněk přímo na Donovalech.

Část výstavy k 70. výročí působení protiletadlových dělostřelců v SNP v AOS SR v létě roku 2014 s připomenutím bojů 10. baterie

V rámci přednášek u příležitosti otevření výstavy jsem popsal životní příběh V. Lacka: školská léta, mládí, studium na průmyslové škole, praxi v Podbrezovských železárnách, základní vojenskou službu, absolvování důstojnické školy v Hranicích na Moravě, nástup a působení v tehdejší prvorepublikové armádě, až po jeho účast ve SNP a připojení se k oddílům 1. čsl. armádního sboru gen. L. Svobody. Následně pak informace o jeho práci ve Vojenském technickém ústavu v Praze po válce a o výuce na Vojenské technické akademii v Brně.

Účastníci zájezdu AOS SR před hotelem Šport na Donovalech v září 2014

75. výročí SNP – rok 2009

PROLOG - Duben 2019

Období velikonočních svátků v roce 2019 jsem strávil se svou starší dcerou Hanu a vnučkami Olgou a Ivou na Donovalech, takže jsme tam pořídili fotografie na památku.

B. Lacko s dcerou H. Dosedlovou Lackovou a vnučkami Olgou a Ivou na Donovalech (duben 2019)

Starší vnučka Olga si vzala na focení nafukovací meč, který získala předtím při návštěvě akvaparku v Turčianských Teplicích

DONOVALY říjen 2019 – na den přesně po 75 letech

S bratrem Igorem jsme navštívili symbolicky Donovaly v neděli 27. října 2019 přesně 75 let poté, co zde při SNP probíhaly nejprudší boje 10. baterie s německými letadly! Byli jsme oba rádi, že si můžeme takto připomenout účast našeho otce při takovém jubilejním výročí. Vzpomínali jsme, co nám otec o bojích na Donovalech vyprávěl. Zejména líčení nadlidského výkonu příslušníků baterie, když dokázali těžká děla po strmých serpentínách tehdejší staré silnice dopravit z osady Hájniky přes B. Bystrici na Donovaly během jednoho dne a to s omezeným počtem dopravních prostředků, které měla baterie k dispozici. Německou armádu to velmi zaskočilo, protože s něčím takovým její velení nepočítalo! Obešli jsme prostor tehdejšího palebného postavení a snažili si vybavit, jak to tehdy v roce 1944 tady vypadalo a podle starých fotografií lokalizovat tehdejší rozestavení protiletadlových kanónů.

Poklidný běh života na tomto výletním místě na rozhraní letní a zimní sezóny nijak nenasvědčoval pohnutým, rušným událostem, které zde před 75 lety probíhaly.

Pak jsme pořídili sadu fotografií, abychom zdokumentovali podobu tohoto prostoru dnes. Vyfotografovali jsme se na místě bývalého palebného postavení protiletcecké baterie. Dnes je to dojezdová louka lyžařského svahu.

Nejstarší a nejmladší syn V. Lacka na Donovalech 27. 10. 2019
v prostotu bývalého palebného postavení 10. baterie

Následně jsme přešli na protější stranu k hotelu ŠPORT, který byl postaven na začátku čtyřicátých let. V říjnu roku 1944 se do něj uchýlil štáb SNP a zřídil v něm velitelství ústupových operací obklíčené povstalecké armády. V tomto hotelu byl také vydán již zmíněný poslední rozkaz o přechodu povstání na partyzánský způsob boje. Proto před tímto hotelem byla hned po válce instalována socha připomínající partyzána od sochaře J. Kostky. U této sochy jsme se oba vyfotografovali.

Bratři Lackovi u sochy partyzána před hotelem ŠPORT
v říjnu 2019

Jak bylo zmíněno, nejintenzivnější nálety německých letadel probíhaly 27. října 1944. Oba jsme zašli do hotelu na kávu, aby si tento okamžik připomněli a takto symbolicky ukázali, že i po tolika letech si připomínáme oběti a zásluhy těch účastníků SNP, kteří se odvážně postavili na odpor nacistické armádě a přispěli svým statečným bojem i svými životy k její porážce. Přemýšleli jsme, jak to vypadalo v tomto hotelu před 75. lety, v posledních hodinách SNP.

Bratři Lackovi v restauraci hotelu ŠPORT
v říjnu 2019

Pro připomenutí doby před 75 lety připojuji fotografii, která byla pořízena na Donovalech po ústupu povstalců do hor, zachycující pohled na tehdejší horní část obce Donovaly s kostelíkem a s hotelem Sport.

Bohužel záběr fotografie zaměřil fotograf na kostelík a hotel, navíc je fotografie nekvalitní, takže není dobře vidět okrajovou část palebného postavení s dělem protiletadlové baterie. Zde je další fotografie, kde je spodní část palebného postavení s děly v bývalých zákopech.

Dolní část opuštěného palebné postavení
10. protiletadlové baterie na Donovalech těsně po válce

Epilog

Tyto dva artefakty si odnesl otec na památku z palebného postavení v Donovalech v říjnu 1944: Část dělového závěru a kryt časovače protiletadlového granátu, které představují fyzické věci z té doby, použité na bojišti.

A touto vlastnoručně vyřezanou dřevěnou lžičkou si připomínal otec svoje partyzánské působení v horách Velké Fatry v okolí Starých Hor.

Otec měl velké štěstí, že tak významnou událost ve svém životě prožil ve svém rodném kraji. Obec Jergaly, kde se narodil, se nachází přes les přímo pod obcí Donovaly. Po ústupu do hor, kde se připojil k partyzánům, jeho oddíl operoval v pohoří Velká Fatra ve Starohorské dolině okolo vrchů Predný a Zadný Japeň u Starých Hor. V obci Staré Hory, kde si jeho starší sestra postavila rodinný dům, prožil své mládí a v dospělosti se pak sem neustále vracel. Když jsme s ním zajížděli na prázdniny na Staré Hory, vždy jsme si udělali výlet na Donovaly, ukázal nám místo jejich partyzánského bunkru, popisoval protiletadlovou obranu Donoval nebo nám ukazoval místa partyzánských střetů s nacistickou armádou.

V pozdějším věku mu už nesloužily tolik nohy a namáhavé trasy v okolních horách už nemohl podnikat a také už tak často na Staré Hory nezajížděl.

Ještě své 85. narozeniny oslavil na Starých Horách uprostřed rodiny a početného příbuzenstva.

Oslava 85. narozenin V. Lacka na Starých Horách v roce 1997

Ale s přibývajícimi roky si začal velmi naříkat na vysoký tlak a některé další potíže. V září 2000 se chtěl podívat na Staré Hory, protože mu to nevyšlo v létě, jak jsme tam tradičně jezdili. Jel jsem s ním na Slovensko autem a zajeli jsme do B. Bystrice ke hrobu jeho manželky, na Staré Hory, rodné Jergaly, Donovaly, na hrob jeho otce do Podbrezovej a při zpáteční cestě do Brna jsme jeli do Piešťan, kde se potkal se svým mladším bratrem. Při cestě na Piešťany jsme se zastavili v prostoru bývalých kasáren, kde sloužil jako mladý důstojník za První republiky a po absolvování prvorepublikové důstojnické školy v Hranicích na Moravě. Byla to jeho poslední cesta na Slovensko, protože v létě 2001 umřel.

Poslední návštěva V. Lacka na Donovalech v roce září 2000

Na závěr je nutno dodat, že jsme byli s bratrem Igorem rádi, že jsme mohli takto oslavit historické 75. výročí k opětovnému připomenutí účasti a bojů našeho otce ve Slovenském národním povstání. SNP je významný okamžik v dějinách Slovenska. Můžeme být hrdí na to, že se ho náš otec tímto způsobem aktivně zúčastnil. Byla to krušná doba nejen pro něj, ale i pro jeho manželku. Maminka často vzpomínala, jaká situace nastala v B. Bystrici, když bylo povstání potlačeno a město ovládali Němci a příslušníci Hlinkových gard a mstili se nejen na přímých účastnících SNP, ale i na jejich rodinných příslušnících. No a tatínek byl nejen velitelem protiletadlové baterie za SNP, ale po skončení povstání pak byl u partyzánů v horách!

Jsem rád, že tak jako při 60. výročí, tak i teď při 75. výročí jsou na pamětních fotografiích zachyceni i příslušníci čtvrté generace – tedy pravnoučata našeho otce! Pevně věřím, že i tato generace, až doroste, bude na svého předka stejně hrdá jako jeho synové.

Co mě mrzí je skutečnost, že se nepodařilo dosud vydat – dokonce při takovéto příležitosti – paměti našeho otce, které sepsal o událostech té doby! Přitom o vydání jeho vzpomínek tiskem jednáme už tolik let např. s Muzeem SNP v B. Bystrici! Zřejmě je to ráz doby. Při zpáteční cestě z Donoval přes Staré Hory do B. Bystrice, jsem si z auta povšimnul, v jakém velmi zanedbaném stavu je památník partyzánského bunkru a tajné tiskárny „Mor ho!“ i jeho okolí v Dolním Jelenci.

Velmi bych si přál, aby se oslavu 80. výročí SNP v roce 2024 podařilo připomenout naší rodině s takovým počtem účastníků, jako v roce 2004 jeho šedesáté výročí. K tomu vybízíme právě všechny příslušníky mladší generace naší rodiny, aby si statečnost svého předka stále připomínali.

Panoramatický pohled na sedlo v Donovalech, pořízený v dubnu 2019 z vrcholu Zvolen.
Ve středu fotografie je prostor bývalého palebného postavení
10. protiletcecké baterie povstalecké armády děl vzor 22 ráže 83,5 mm v říjnu 1944

Vincent LACKO
Fotografie pochází zpočátku čtyřicátých let ještě před vypuknutím SNP